

A szakvélemény elkészítésének főbb szabályai és a módszertani levelek problémája

(A szakértői bizonyítás vizsgálata VII. ponthoz)

Bevezetés

Az elmúlt években az igazságszolgáltatási reform kapcsán sok szó esett az igazságszolgáltatás átalakításáról, különösen kiemelt jelentőséggel a bírósági eljárások felgyorsításának igényével. A kitűzött és elérendő legfőbb célként került megfogalmazásra az ítélezés lehető legmagasabb színvonalának biztosítása, illetve a gyors és a korábbinál hatékonyabb¹ igazságszolgáltatás megteremtése. Ezzel kapcsolatban eddig még minimális elképzelés sem látott napvilágot arról, hogy az igazságügyi szakértők hogyan járulhatnak hozzá a kitűzött célok megvalósításához. Azt gondolom, hogy az eddigieknél jobban átgondolt, valódi széleskörű szakmai véleményekre alapozott jogi szabályozással, a mai kor követelményeinek megfelelő információ technológiai támogatással, korszerű tudásszinttel, egységes szakmai alapelvekkel és szempontrendszerrel (módszertani levelek) rendelkező szakértők minden bizonnyal nagymértékben hozzájárulhatnak az elérendő legfőbb cél megvalósulásához.

Társadalmi szempontból nem kérdéses, hogy mindenekelőtt az ítélezés lehető legmagasabb színvonalának biztosítása a legfontosabb cél, melynek fontos szereplője lehet az igazságügyi szakértő. A megalapozott bírói döntések szerény, de nélkülözhetetlen része a különböző bírósági és egyéb hatósági eljárásokba bevont szakértők megkérdőjelezhetetlen szakértelme, időben beadott szakvéleménye, megalkuvást nem tűrő tárgyilagossága és nem utolsósorban erkölcsi fedhetetlensége. Sokan talán nem is érzékelik teljes mértékben annak a problémának a súlyát, amikor a bíróságok abba a helyzetbe kerülnek, hogy az aggályosnak ítélt szakvélemények után jöhetnek az újabb és újabb szakértői bizonyítások, melyek a perek elhúzódásához és a költségek további halmozódásához vezetnek, akadályozva ezzel az igazságügy hatékony működését. Az igazságügyi reform kapcsán a minisztérium vezetése mindenekelőtt a szakértői munka minőségére teszi a hangsúlyt, mely törekvés sajnos eddig a jogalkotás szintjén egyáltalán nem volt érzékelhető, sőt a legutóbbi jogszabály módosítás is a jelenlegi helyzet konzerválását segítette elő [például a 9/2006. (II. 27.) IM rendelet 42. § (7), 42/A. § 43. § 44. §].

1. A szakvélemény elkészítésének és ellenőrizhetőségének főbb szabályai

1.1. Irányadó jogi normák és jogirodalmi hivatkozások

Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény (továbbiakban: Isztv.) szerint a szakértő a szakvélemény tartalmával összefüggésben nem utasítható. A szakvélemény magában foglalja a kirendelő hatóság által feltett kérdések megválaszolását, továbbá a feltett kérdésekkel összefüggő más szükséges megállapítások közlését.² Az, hogy a szakértő a szakvélemény tartalmával összefüggésben nem utasítható, nem jelentheti azt a szabadságot, amely mellőzi a szakirodalmi jártasságot és mellőzheti a korszerű szakmai

¹ Eötvös Károly Közpolitikai Intézet: *Bírói függetlenség, számon kérhetőség, igazságszolgáltatási reformok* Az igazságszolgáltatás hatékonysága nem egyszerűen az ügyek elintézésének ütemét jelenti, hanem a döntések jó minőségét is. (7. oldal) A hatékonyság definiálása sokkal bonyolultabb és nem pusztán kvantitatív elemekre épül, hanem elsősorban minőségi mutató. Meghatározására elsősorban a bírósági eljárások elhúzódása, a bírósági eljárások időbeli terjedelme alapján kerül sor. (45. oldal)

² 2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló törvény 16. § (1) és (3) bekezdés

ismeretek alkalmazásának kötelezettségét. A szakvélemény alapvető tartalmi elemeit a miniszteri rendelet³ a következőképpen határozza meg;

A szakvéleménynek tartalmaznia kell:

- a) a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet),
- b) a vizsgálat módszerének rövid ismertetését,
- c) a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás),
- d) a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).

Az igazságügyi szakértő feladata hogy [...] a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését. Az igazságügyi szakértő a tevékenységét e törvény és más jogszabályok rendelkezései, valamint a tevékenységére irányadó szakmai szabályok megtartásával, legjobb tudása szerint köteles végezni.⁴

Kisajátítási eljárásban „a szakértő a szakvéleményt (a külön) jogszabályban meghatározott szerkezetben és adattartalommal, a mérlegelés módszerének és a figyelembe vett szempontoknak a bemutatásával köteles elkészíteni.”⁵ Alapvető problémának tekinthető, hogy ez a külön jogszabály a mai napig különböző okok miatt nem készült el.

A szakértői vélemény a bíróság ítéletét megalapozó, olyan objektív és egzakt bizonyítási eszköz, amely általában közvetlenül és nagymértékben kihat a bíróság érdemi döntéseire⁶ és véleményem szerint a per befejezésének időpontját is jelentősen befolyásolhatja. Mindebből következően nem lehet kétséges, hogy a szakértő szakmai felkészültsége, szakirodalmi jártassága és rendszeres szakmai továbbképzése kiemelkedő jelentőséggel bír. A tudomány aktuális állásának ismerete, illetve a korszerű szaktudás elsajátítása és alkalmazása az igazságügyi szakértő számára törvényben megfogalmazott kötelezettség. Releváns kérdésként tehető fel, hogy milyen garanciák adhatóak arra, hogy a szakvélemény tartalmi elemei és ezzel összefüggésben a kirendelt szakértő szakértelme valóban elégséges-e a vitatott tények aggálytalan bizonyításához? Elsősorban azt szükséges rögzíteni, hogy szakértőkre vonatkozó törvényi és etikai kódex rendelkezés értelmében „a szakértő szakvéleménye elkészítése során köteles mindenkor, a szakértői feladat elvégzéséhez szükséges mértékben az adott szakterületre vonatkozó tudomány aktuális állásának megfelelő módszereket, eljárásokat alkalmazni.” Ha a szakvélemény megfelel az idézett rendelkezésnek, akkor általában a kérdésben felsorolt fogyatékokban nem szenved. Aggálytalanak pedig egy szakvélemény akkor tekinthető, ha megfelel a korszerű szakmai ismereteket reprezentáló szakirodalomnak, egyértelmű, szabatos, részletesen megindokolt, hiánytalan és ellentmondásmentes. Továbbá a bizonyított tényekkel összhangban álló, helyessége, szakszerűsége felől nincs semmi kétség és következtetései, megállapításai és végeredménye korszerű szakmai ismeretekre, szakirodalmi hivatkozásokra épülnek.

³ 31/2008. (XII. 31.) az igazságügyi szakértői működésről szóló IRM rendelet 10. § (1) bekezdés

⁴ 2005. évi XLVII. az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló törvény 1. § (1) (2) bekezdés

⁵ 2007. évi CXXIII. törvény a kisajátításról 25. § (3) bekezdés

⁶ Kúria Polgári Kollégium joggyakorlat-elemző csoportja Összefoglaló vélemény (2014. 02.12.) IX/4. Hiányosságok a szakértői bizonyítással összefüggő egyéb kérdésekben 52. oldal

A szakértői bizonyítás menete, kezdve a szakértői vizsgálat szükségességétől, az adott tények aggálytalan megállapításáig különbözőképpen nyerhet szabályozást. A szakértői vélemény korrektsége, megalapozottsága különösen fontos a bírósági eljárásokban, ahol a véleménye alapvetően befolyásolja a bíróság döntését, válaszában emberi sorsok, börtönben eltöltött évek, vagy milliárdok múlhatnak.

Az aggálytalan szakvélemény tartalmi elemei között megfogalmazhatóak általános és szakterület-specifikus követelmények is. Az általános követelmények jogszabályokban és különböző bírósági határozatokban kerültek megfogalmazásra, míg az egyes szakterületekhez köthető aggálymentességi elvárásokat például praktikusán a szakterületi módszertani leveleknek kell, kellene tartalmaznia. Nem lehet például egy orvosi szakterületen ugyanazokat a kritériumokat megfogalmazni, mint egy bármilyen érték meghatározással foglalkozó, vagy mérnöki szakterület esetében.

1.2. Az aggálytalan szakvélemény általános követelményei

A Pp. ugyan konkrétan és részletezően nem definiálja az aggálymentesség fogalmát, de a 182. §-ának (3) bekezdésében a következő utalások találhatóak: *„Ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér, a szakértő köteles a bíróság felhívására a szükséges felvilágosítást megadni.”* A Pp. idézett bekezdése szerint a szakvélemény tehát akkor aggályos, ha az homályos, hiányos, önmagával, vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, avagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér. Tehát általánosságban megállapítható, hogy a szakértői vélemény akkor lehet aggályos, ha az idézett fogyatékoságokban szenved. A Be. 105. §-ának (1) bekezdésében a szakértői véleménnyel kapcsolatban az alábbi követelményeket fogalmazza meg; *„A szakértő szakértői vizsgálat alapján ad véleményt. A szakértő a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni.”*⁷ Az idézett két törvényszakasz összegzése szerint aggálytalannak egy szakvélemény akkor tekinthető, ha egyértelmű, szabatos, részletesen megindokolt, hiánytalan és ellentmondásmentes. A bizonyított tényekkel összhangban álló, helyessége, szakszerűsége felől nincs semmi kétség és megállapításai, következtetései korszerű szakmai ismeretekre, szakirodalmi hivatkozásokra épülnek. A fentiekhez fontosnak vélem még azt hozzátenni, hogy az aggálytalanságnak - a bírói gyakorlat szerint - a bíróság és a felek részéről történő követhetőség, ellenőrizhetőség is fontos követelménye.

Az idézett törvényi passzusok alapján az általános feltételeket vizsgálva az alábbi megállapítások tehetők.

a) Ha egy szakvéleményről egyértelműen bebizonyosodik, hogy az homályos és önmagával ellentétben álló, akkor véleményem szerint nem csak a szakvélemény alkalmatlan az ügy érdemi eldöntésére, hanem felmerülhet a szakértő szakmai alkalmasságának kérdése is. Itt jegyezném meg, hogy tapasztalataim szerint a szakvélemény sok esetben nem csak önmagával, hanem a szakirodalommal is homlokegyenest ellentmondásba kerül.

b) Mikor és milyen esetekben tekinthető hiánytalannak egy szakvélemény?

⁷ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 105. § (1) bekezdés

Először is azt szükséges előrebocsátani, hogy ennek a kérdésnek a megválaszolása meglehetősen soktényezős. Álláspontom szerint legtöbb kitélt az egységes szakmai követelményekben minden egyes szakterületen külön kell meghatározni. Véleményem szerint addig, amíg egyes szakterületeken nincs meghatározva, hogy mit is kellene tartalmaznia a szakvéleménynek, addig ez a kérdés nyitott, kizárólag szubjektív módon és az alulinformáltság következtében kevésbé megalapozottan dönthető el. Lehet például, hogy a szakvélemény szakirodalomra alapozott, de az aggálytalanság eldöntésének kérdésében a szakirodalomnak való megfelelés önmagában nem releváns tényezője, mert az e tárgykörben állást foglaló személy nem ismerheti teljességgel a szakirodalmat.

Álláspontom szerint hiánytalan a szakvélemény akkor, ha az tartalmában teljes egészében megfelel a szakterületre készített szakértői módszertani levél tartalmi iránymutatásainak. Továbbá, szerintem nem lehet hiánytalanak tekinteni azt a szakvéleményt, amely mellőzi a szakirodalmi ismereteket és hivatkozásokat. Ugyanis, ha bizonyított tény például az, hogy a szakvélemény módszertana nem a szakirodalomnak megfelelő, akkor az aggálymentességhez kétség férhet. Továbbá nem lehet hiánytalanak tekinteni egy szakvéleményt akkor például, ha az valamilyen értékmeghatározásra irányul, nem tartalmaz egyetlen számítást sem, azaz teljesen szubjektív, emiatt aggályossá válik a bíró, a peres felek számára és ezért elfogadhatatlan. Álláspontom és a szakértők Etikai Kódexe szerint is a szakértő véleményben a szubjektivitás kerülendő. Több mint nyilvánvaló, hogy az objektív, szakirodalomra alapozott szakértői vélemény kevésbé támadható és jobb belátásra bírhatja a téves elképzelésekkel rendelkező felperest, vagy alperest a per során, ezzel mind jobban megalapozva a bíróság gyors és szakszerű döntését. Nem lehet hiánytalan az a szakvélemény, amely nem a feltett kérdésre válaszol, vagy a kérdések teljes körűen nem kerülnek megválaszolásra.

A bírósági gyakorlat szerint a szakértői vélemény figyelembe vétele akkor mellőzhető, ha a szakvélemény hiányosságai, hibái nem voltak orvosolhatók, vagy az nem vezetett eredményre és a szakvélemény mellőzését megalapozott, kétségtelen tények támasztják alá.⁸

c) A szakvélemény megfelelő adattartalmának követelménye

A szakértőtől meg kell követelni mindazoknak az összehasonlítási adatoknak és tényeknek az ismertetését, amelyeknek jelentőségük volt a szakértői vélemény meghozatalánál és amelyek szükségesek a szakértői vélemény helyességének ellenőrzéséhez.⁹ A véleménynél a szakértőnek értékelni kell az esetleges korábban lefolytatott vizsgálat adatait és megállapításait. Közölnie kell a bírósággal azokat a részeredményeket is, amelyek alapján a következtetéseket kialakította.

d) A követhetőség és az ellenőrizhetőség követelménye

A szakértői vélemény „ellenőrzésének” szükségességét a bírói gyakorlat vetette fel. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ellenőrző szakértő útján történjen meg a vélemény helyességének kontrollálása. Ellenőrző szakértőt ugyanis perrendtartásunk nem ismer. A Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy ennek a hatékony bizonyítási eszköznek a helyes alkalmazásához az szükséges, hogy a bíróság a véleménynek ne csak a végkövetkeztetését, hanem alapjait és indokait is részletesen ismerje. Ennélfogva a szakértőtől meg kell

⁸ LB. 1/1981.BKT-PKT-GKT állásfoglalása

⁹ BH2005. 147.

követelni mindazoknak az adatoknak és körülményeknek az ismertetését, amelyek jelentősek voltak a szakértői vélemény kialakításánál, és amelyek alapján a szakértői vélemény helytálló voltát ellenőrizni lehet. A bíróság csak ilyen eljárás mellett juthat abba a helyzetbe, hogy a szakértői véleményt, mint bizonyítékot a Pp. 206. § (1) bekezdésének keretében megnyugtatóan értékelhesse és mérlegelhesse (L.B. Pf. 111. 26 399/1967.).¹⁰

Itt szükséges megjegyezni azt is, hogy a ténymegállapításhoz szükséges adatok keletkezésének időpontja, forrásának megjelölése és visszakereshetőségre alkalmas azonosítójának feltüntetése alapvető követelmény. Ugyanis, ha az adatok valóságtartalma semmilyen formában nem ellenőrizhető, akkor a szakvélemény nem lehet hiteles és nem lehet aggálytalan. Nem lehet aggálytalan egy vélemény akkor sem, ha annak megállapításait az érdekelt felek nem tudják ellenőrizni, mert például érték meghatározásnál egyetlen számítást nem tartalmaz. A szakértőnek a szakvéleményében azokat a részeredményeket is közölni kell a bírósággal, amelyek alapján a következtetéseket kialakította. A bíróság a szakértői vélemény helyességét csak a részeredmények ismeretében értékelheti. (BH 1980. évi 8/287. sz. II.)

1.3. A szakvélemény ellenőrizhetősége

Az adott szakkérdésben a szakértőnek a tényállás megállapításához nyújtott segítsége sok esetben egyet jelent azzal, hogy a döntéshozó szerv a szakvéleményt *ab ovo* elfogadva, arra alapozza döntését, az tehát hatalmas, perdöntő súllyal bírhat. Elengedhetetlen ezért, hogy egy jogállamban az eljárások végkimenetelét ilyen mértékben befolyásoló összetevőre ne vonatkozzon garanciák rendszere, azaz a nagyfokú felelősséget felismerve azt szükséges valamiféle kontrollal ellensúlyozni. Az ellenőrzésnek ugyanis – szembenálló fél hiányában – a szakértő esetében nincs meg a fentiekben vázolt természetes menete. [...] A felelősség területeinek összevetéséhez visszanyúlva annak még egy vonatkozását szeretném kiemelni. Mivel a szakértő szakmai szempontból a jelen rendszerben gyakorlatilag ellenőrizhetetlen, ezért kiemelten fontos, hogy ebben a törékeny felállásban milyen mértékben érvényesülnek a felelősségre vonás egyéb lehetőségei. A jelenlegi eljárások rendszerében a szakértőnek az eljárásra gyakorolt befolyása nem jár a kontroll és a felelősségre vonás megfelelő lehetőségével.¹¹

A szakértők által megállapított tények mérlegelése során azonban a bíróság nem rendelkezik azon speciális szakismerettel, amely a ténymegállapításához szükséges. A szakvélemény értékelése, illetve bizonyítékként rendelkezésre álló több, eltérő módszertanú és végkövetkeztetésű szakvélemények ellentmondásainak feloldása kiemelt nehézségbe ütközik.¹² A szeminárium résztvevőinek egységes volt az az álláspontja, hogy a törvény (kisajátítási tv.) 9. §-ának a rendelkezései nem változtatnak azon a helyzeten, mely szerint a kisajátítási kártalanítási összeg meghatározása, a szakértői vélemények ütköztetése változatlanul nehéz bírói feladat marad.¹³ A felsőbb bírósági gyakorlat megköveteli - egyfelől a büntető és közigazgatási eljárás céljából adódóan, másfelől a polgári eljárásban a bizonyítás elrendelése folytán - a szakértői vélemények fogyatékoságainak teljes körű kiküszöbölését,

¹⁰ Németh János - Kiss Daisy (szerk.): A Polgári Perrendtartás magyarázata 1. (Complex Kiadó Bp. 2007.)

¹¹ AJB-512/2013. számú ombudsmani jelentés 9-11. oldal

¹² BH1999. 405., BH1999. 365, BDT2003.759., BDT2005.1119

¹³ Magyar Bíróképző Akadémia: Összefoglaló a közigazgatási ügyeket tárgyaló bírák számára megtartott kétnapos szeminárium kisajátítási szekciója munkájáról

az egzakt szakértői válaszok rendelkezésre állást.¹⁴ Minden eljárásban lényeges (abszolút) eljárási szabálysértésnek minősül és megalapozatlanságot eredményez, ha a döntés hiányos, ellentmondásos vagy bizonytalan szakvéleményen alapul.¹⁵ A Kúria közzétett elvi döntésében (EBH. 2005. 1359.) a korábbi álláspontot (EBH2002. 717.) módosítva mondta ki, hogy az un. szabad mérlegelési jog nem alkalmazható azokban a jogvitákban, amelyek eldöntése különös szakértelmet igényel, visszatérve ezzel a korábbi gyakorlathoz (BH. 1993. 683.) Mindezekből adódóan a ténymegállapítás bírói mérlegelése körében szükségszerűen kerülnek előtérbe azok a szakvélemények, melyek világos módszertan mellett, egzakt és kategorikus véleményt adnak.¹⁶

Az igazságügyi szakértő köteles a szakértői tevékenységéről, annak figyelemmel kísérése céljából nyilvántartást vezetni.¹⁷ A hatósági ellenőrzés keretében az igazságügyi szakértő és a társaság tevékenységét az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóság bármikor megvizsgálhatja, és ennek során bekérheti a szakértői tevékenységről vezetett nyilvántartást.¹⁸ Megjegyzem, hogy környezetemben nem tudok olyan szakértőről, akit valaha is megkérdeztek volna arról, hogy milyen színvonalon végzi tevékenységét, vezet-e nyilvántartást, beadja-e határidőre szakvéleményét, milyen díjjegyzéket alkalmaz.

2. A módszertani levelek problémája

Előjáróban szükséges megjegyezni, hogy az előző pontban vázolt szakvélemény ellenőrizhetőségét a módszertani levelek nagymértékben elősegítenék. Álláspontom szerint egy szakterület fejlettségét többek között nagymértékben az is meghatározza, hogy milyen szintű modellrendszerrel, illetve milyen mértékadó szakirodalmakra alapozott egységes alapelvekkel rendelkezik. A szakmai, útmutatókban megfogalmazott eljárásrendek mindenekelőtt a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeire támaszkodnak, éppen ezért időnként felülvizsgálatra szorulhatnak. Rendkívül fontosnak gondolom, hogy az igazságügyi szakértők olyan szemléletmód alapján dolgozzanak és produkáljanak, hogy eredményeik integrálhatók legyenek, ilyen módon hozzájáruljanak az egységes alapelvek, illetve a szakmai szempontrendszer és az egységesen alkalmazható modellek kialakításához illetve fejlődéséhez.

Miközben minden szakmában alapvetőnek tekintik az egységes szakmai szempontrendszer szerinti szakmagyakorlást – például a mérnöki szakterületeken a nemzeti szabványokban, az igazságszolgáltatásban pedig a bírósági határozatokban, elvi állásfoglalásokban, kollégiumi véleményekben testesül meg az egységes szakmagyakorlás, – addig az igazságügyi szakterületek többségében¹⁹ eddig egyetlen érdemi lépés sem történt az egységes szakmai alapelvek kidolgozására. A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara (továbbiakban: MISZK) elnöksége a szakértői tevékenység egységes és magas színvonalú ellátása érdekében szakértői módszertani levelet ad ki. A módszertani levél kiadását a MISZK és a szakértői kamara szakbizottságai, valamint a miniszter indítványozhatja. Az elnökség az indítvány alapján a

¹⁴ BH 2010. 134. BH 1979. 225.

¹⁵ dr. Grósz Tamás: A szakértői bizonyítás az egyes eljárásokban; Themis 2011. 12. szám 41-43.

¹⁶ AJB-7766/2013. számú ombudsmani jelentés 11. oldal

¹⁷ 2005. évi XLVII. törvény 12/A. § (1) bekezdés

¹⁸ 2005. évi XLVII. törvény 19. § (2) bekezdés

¹⁹ A 2005. évi XLVII. törvény 30/A § (1) bekezdése értelmében a MISZK elnöksége a szakértői tevékenység egységes és magas színvonalú ellátása érdekében szakértői módszertani levelet ad ki. Tájékoztatom, hogy annak ellenére, hogy a szabályozás 2009. október 1. napjától hatályos, a MISZK elnöksége egyetlen módszertani levelet sem fogadott el. XX-ISZFO/2944/2/2012. KIM tájékoztató

szakértői módszertani levél kidolgozása érdekében a szakértői módszertani levéllel érintett igazságügyi szakértői szakterületre – néhány kivétellel – a névjegyzékbe bejegyzett szakértőkből álló nyolctagú bizottságot hív össze. Tehát a módszertani levelet nem a szaktanácsadó, hanem a szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértőkből álló nyolctagú bizottság hivatott kidolgozni.

Noha az igazságügyi szakértői tevékenységről alkotott törvény 30/A. paragrafusa a módszertani levél keretében a szakértői tevékenység egységes és magas színvonalú ellátása érdekében az egységes alapelvek kidolgozására ösztönzi (kötelezi?) a kamarát, de a törvényt módosítás hatálya lépését követően erre a mai napig nem került sor. Hogy „*miért is nem került sor eddig a módszertani levelek megalkotására*” című kérdésre adott lehetséges válaszok bizonyára sokrétűek, minden szakterületen meg lehetnek a sajátos okai. Véleményem szerint a módszertani levél néhány szakterületen azért nem készült eddig, mert például az ingatlanértékelés szakterületen azok a többdiplomás, szakirányú másoddiplomával rendelkező minősített ingatlanszakértők, akik megtehették volna szakszerű javaslataikat nem voltak és vannak abban a helyzetben, (nincsenek bejegyezve a névjegyzékbe) hogy érdemben javasoljanak bármit is. Akik pedig abban a helyzetben voltak és vannak, hogy megtehették volna javaslataikat, azok pedig nem voltak és vannak azon a szakmai színvonalon, hogy használható javaslatokat dolgozzanak ki.

Már 2007. év végén a Bíró Képző Akadémián, a bírók, bírósági vezetők részéről is egyre gyakrabban elhangzott az igény, hogy az egységesebb szakértői működést támogató, a szakmai alapszabályokat lefektető módszertani útmutatók elkészítése történjék meg. „*Kíváncsian várjuk, hogy megszületik-e és mikor az a külön jogszabály, mely végre a szakértői vélemények vonatkozásában követelményeket fogalmaz meg.*”²⁰ Ez a jogszabály a mai napig nem készült el.

Európában az egységes szakmai alapelvek, az alkalmazható módszertan és a szakvélemény tartalmi elemei egyes szakterületeken szakmai protokollokban, szakmai szabványokban kerültek meghatározásra. Például a vagyoneértékelés szakterületen az értékelési szabványok, egységes szakmai alapelvek az európai értékelői gyakorlatban már több évvel ezelőtt megfogalmazódtak, és hazánkban is magyar fordításban ezek a szakirodalmak (pl. EVS 2003. European Valuation Standards - Európai Értékelési Szabványok, RICS Red Book - Angol értékelési alapelvek) megjelentek. Ennek ellenére az európai értékelési standardok és alapelvek egyetlen értékeléssel kapcsolatos szakterületen sem kerültek előtérbe, a szabványok ismeretét és alkalmazását eddig a jogalkotó az igazságügyi szakértőkre vonatkozóan nem követelte meg. Ugyanakkor a nem igazságügyi szakterületen törvényi kötelezettség az ingatlanvagyoneértékelő számára az európai értékelési szabványok ismerete.²¹ „*Az ingatlanvagyoneértékelő ismeri és alkalmazza az EVS 2003 (European Valuation Standards - Európai Értékelési Normák 2003) által meghatározott fogalmakat, módszereket, eljárásokat.*”²² Az EVS alkalmazhatóságával kapcsolatban koherencia zavar mutatkozik a jogszabályok között, mert míg az előbb idézett jogszabályok kötelezik az ingatlanszakértőt az EVS ismeretére, addig például a kisajátítási törvény meg sem említi e nagyjelentőségű

²⁰ Magyar Bíróképző Akadémia: Összefoglaló a közigazgatási ügyeket tárgyaló bírák számára megtartott kétnapos szeminárium kisajátítási szekciójának munkájáról (2007. XI. 12-13.)

²¹ 1993. évi LXXVIII. törvény 64/B. § (2) bekezdés b) pont szerint; [...] „az európai értékelési normák által meghatározott fogalmak, módszerek, eljárások alkalmazásával, összefüggő feladatokat látja el.”

²² 26/2005. (VIII. 5.) TNM rendelet 1. számú melléklete

dokumentum alkalmazhatóságát. Például; „A Kúria megjegyzi, hogy a kisajátított ingatlanért járó kártalanítás összegét az összehasonlító elemzés módszerével kell megállapítani, és a Kstv. nem tette lehetővé a 25/1997. (III.1.) PM számú rendelet, az EVS 2003. módszertani levél és más egyéb, ingatlan értékelésre vonatkozó szabványok alkalmazását.”²³

A szakértő legfőbb felelőssége és kötelezettsége a valós tartalmú, szakirodalomra és korszerű tudásszintre alapozott szakvélemény előterjesztése. Álláspontom szerint a tudomány aktuális állását tükröző egységes szakmai követelményekhez szorosan köthető a szabványok ismerete és alkalmazása. Például a módszertani levelek tartalma egyértelműen a szabványokra alapozható. Egy bírósági perben a kirendelt szakértő a szakértői bizonyítás folyamatában a tárgyhoz tartozó szabványok alapelveit, útmutatásait és definícióit alkalmazva növelheti hitelességét és a szabvány segíthet abban is, hogy meggyőző, egyértelmű válaszokat adjon a feltett kérdésekre. Ha a bíróságnak szakértői bizonyítás során olyan kérdésben kell állást foglalnia, amely a jogvita kritikus elemét képezi, akkor a joggyakorlat abból indul ki, hogy a szakértőnek kellő gondossággal kell eljárnia, azaz a törvényt idézve *"a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését."* Tehát a tudomány és műszaki fejlődés elismert eredményei szerint. De mit is tekinthetünk a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek, illetve a korszerű szakmai ismereteknek amit aztán a mindennapi szakmagyakorlás során használni tudunk?

A szabványok elismert szervezet által alkotott vagy jóváhagyott, közmegegyezéssel elfogadott olyan műszaki (technikai) dokumentumok, amely tevékenységekre vagy azok eredményeire vonatkozik, és olyan általános és ismételten alkalmazható szabályokat, útmutatókat vagy jellemzőket tartalmaznak, amelyek alkalmazásával a rendezőhatás az adott feltételek között a legkedvezőbb.²⁴ A szabványok a tudomány és a műszaki fejlődés olyan, széles körben elismert, letisztult eredményeit tükrözik, amelyek már átmentek a gyakorlatba és általánosan megkövetelhetők, figyelemmel a társadalmi-gazdasági adottságokra is. Rendkívül fontos, hogy a törvény szerint a szabványok olyan dokumentumoknak tekinthetők, amelyek ismételten alkalmazhatók és általánosan megkövetelhetők, ebből következően az adott időszakban megtestesítik az ún. „elvárható gondosság” szintjét. Ez a szint a bírói gyakorlat számára olyan egzakt mérce, melynek alapja - és a töretlen bírósági gyakorlat által is elfogadott formája - általában a nemzeti, vagy nemzetközi szabványokban testesül meg. A bíróság tehát áttekinti, hogy van-e olyan szabvány, amely választ adhat a vitatott kérdésre. Ha ilyen létezik, akkor a szabvány előírásait tekintik mérvadónak, annak ellenére, hogy a szabvány alkalmazása többnyire önkéntes.²⁵ Például az értékelés szakterületeken az értékelési szabványok valamelyikének alkalmazására való kötelezés a legtöbb Európai országban fennáll. Ezekben az országokban azok a szakértők jelentik ma a „szakma csúcsát”, akik ismerik a szakirodalmat és szakmailag védhető szakvéleményeket adnak. Ismerik és alkalmazzák például többek között a nemzetközi és európai értékelési szabványokat, például az USPAP, EVS 2003, RICS Red Book, IVS IVSC stb.

Mint már az előzőekben említettem, az aggálytalan szakvélemény szakterület-specifikus kellékei minden szakterületen külön határozhatók meg. A Pp. és a Be. közvetlenül ugyan nem

²³ Kúria Kfv.III.37.079/2013/5.számú eseti döntés

²⁴ 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról 4. § (1) bekezdés

²⁵ Csirmaz László: Az aggálytalan szakvélemény tartalmi követelményei

hivatkozik a módszertani levelekre, de több helyen is megköveteli a szakértőktől, hogy definiálják (szakirodalom alapján) az általuk használt módszereket. Itt szükséges megjegyezni, hogy amíg egy szakvéleményben nincs definiálva a szakértői módszertan, addig a szakvélemény az aggálytalanság követelményeit a hiányosság okán sem teljesíti. Álláspontom szerint a jogalkotó a módszertani levél megalkotására való kötelezéssel az aggálymentesség szakterület-specifikus követelményeinek megfogalmazásának igényét igyekezett kifejezni. Ugyanis a különböző szakterületek módszertani levelei nem tekinthetők másnak, mint az aggálymentesség szakmai követelmények minimum gyűjteményének. A bírósági honlapon²⁶ lévő ítéletek között az aggálymentességre való hivatkozás során 81 alkalommal kerül említésre a módszertani levél pedig eddig mindössze egyetlen szakterületen készült csak el a nagyjelentőségű dokumentum tervezete. A perekben módszertani levelekre történő utalás főként az orvosi szakterületeken viszonylag gyakran előfordul és erről a peres felek is említést tesznek. Például „*a másodfokú bíróság az O.I.O.I. által kiadott módszertani levélre - az alperes érvelésével egyezően, a fent kifejtetteket is alapul véve - tévesen hivatkozott. [...]Emiatt a Legfelsőbb Bíróság a másodfokú bíróság indokolásából a módszertani levélre utalást mellőzi.*”²⁷

Az alapvető jogok biztosa a módszertani levelek hiányát több jelentésében is szóvá tette.

A MISZK elnöke válaszlevelében elismerte, hogy az Alapszabályban előírt, a módszertani levelek kiadásának részletes szabályairól szóló szabályzat megalkotásának eddig nem tett eleget. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet (továbbiakban: OIOI) feladatai között szerepelt a módszertani útmutatók, módszertani levelek készítése, az egységes szakértői gyakorlat kialakítása érdekében. A 20. sz. módszertani levél tervezete az OIOI Alapító okiratának átdolgozását követően készült el, az átdolgozott alapító okirat is tartalmazta azonban az irányelvek és módszertani levelek kiadását. Az OIOI a levelet felterjesztette, az engedélyezés azonban számára ismeretlen okok miatt nem fejeződött be. A módszertani levelek az Isztv. 30/D. § értelmében a szakértő számára, tevékenysége ellátása során útmutatásul szolgálnak. Így azok a tárgykör jogi szabályozásának a részét képezik. *Minderre tekintettel megállapítottam, hogy a 20. sz. módszertani levél alkalmazhatóságának elvi hiánya [...] az Alaptörvényben deklarált a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével és a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben visszásságot okoz.*²⁸

Szükség lenne a pszichológus szakértői tevékenység szakmai protokolljának kialakítására annak érdekében is, hogy a jogalkalmazók egységes szakmai standardok, eljárásrend alapján készült pszichológiai szakvéleményre tudjanak támaszkodni munkájuk során. Különös tekintettel fontos ez a garanciálisnak is tekinthető elem a gyermek- és fiatalkorúakat érintő eljárások során. A módszertani útmutató, szakmai protokoll hiánya veszélyeztetheti a tisztességes eljáráshoz és a gyermek gondoskodáshoz és védelemhez való jogának érvényesülését.²⁹

Nagyon fontosnak vélem megemlíteni, hogy a szakértői módszertani levél a kirendelőnek tájékoztatásul, a szakértőnek a tevékenysége ellátása során iránymutatásul szolgál. Ha a szakértő a szakértői módszertani levélben foglaltaktól eltér, azt a szakvéleményben meg kell

²⁶ <http://www.birosag.hu/ugyfelkapcsolati-portal/anonym-hatarozatok-tara>

²⁷ LB. Mfv.I.10.916/2010/3. számú eseti döntés

²⁸ AJB-512/2013. számú jelentés 5-14. oldal

²⁹ AJB-7766/2013. számú jelentés 18. oldal

indokolnia.³⁰ Az igazságügyi szakértői tevékenység szakmai protokolljainak kialakítása igen fontos lenne azért is, hogy a jogalkalmazók egységes szakmai standardok, eljárásrend alapján készült szakvéleményre tudjanak támaszkodni munkájuk során. A módszertani levelek megalkotásának alapvető feltétele az, hogy az azonos szakterületek – például az összes értékelési tevékenységgel összefüggő szakterületek – a kompetencia rendeletben egységes szabályozást nyerjen. Most ugyanis egy-egy szakterületi lista annyira szerteágazó és inhomogén hogy talán reménytelennek látszik a minden szakterületre kiterjeszhető egységes módszertani elvek meghatározása.

Tehát a törvényben említett szabályt figyelembe véve álláspontom szerint nem lehet aggálymentes az a szakvélemény, amely a módszertani levélben meghatározottaktól lényegesen eltér, illetve annak iránymutatásait teljes mértékben mellőzi. Azt gondolom, hogy az aggálymentesség egyik fontos eleme lehet a szakértői módszertani levélben foglaltak alapulvétele. Na de, addig, míg nincs egy szakterületen módszertani levél, addig sem a kirendelőnek, sem a szakértőnek nincs mit alapul venni. A fentieket figyelembe véve rendkívül fontos és sürgető lenne a módszertani levelek mielőbbi megalkotása, minden érintett szakterület alapvető érdekének tekintve azt.

Összegzés

A fentiekben a szakértő szemlélete alapján igyekeztem összegyűjteni az aggálytalan szakértői vélemény kritériumait, illetve a módszertani levelek megalkotásával összefüggő problémákat igyekeztem vázolni. *„Az, hogy a szakértő által készített szakvélemény mennyire képes közel vinni az igazsághoz, csak részben függ a szakértőtől, az viszont, hogy szakvéleménye mennyire használható az ítélkezésben, szinte minden esetben a szakértő rátermettségén áll, vagy bukik.”*

³¹ Ehhez hozzá tenném azt, hogy ráadásul addig, amíg az egységes szakmagyakorlás alapelvei, a szakterület egységes szempontrendszer, módszertani megalapozottsága és a szakvéleménnyel kapcsolatos alapvető elvárások nincsenek megfogalmazva, addig a jogbiztonság bizonyos fokig csorbát szenvedhet. A korszerű szakmai tudás folyamatos fejlesztése, a szakterület mind sűrűbben megújuló szakirodalmával történő lépéstartás alapvető követelménynek számít. Azt gondolom, hogy a téma kapcsán nem lehet eléggé hangsúlyozni a szakterületi módszertani levelek kidolgozásának fontosságát, melynek megléte mind a szakértők, mind pedig a kirendelők számára igen nagy segítséget jelentene. A jelenlegi rendszerben a módszertani levelek hiánya következtében a szakértő szakmai szempontból gyakorlatilag teljes mértékben ellenőrizhetetlen, előidézve ezzel mindazokat a következményeket, amelyek az igazságügyi szakértés szakmai színvonalával kapcsolatban az ombudsmani jelentések megemlítenek. A módszertani levelek hiánya számos esetben elősegítette az etikai ügyek megindítását rombolva ezzel a szakmába vetett közbizalmat.

Valóban nagy szükség lenne minden szakterületen a módszertani levelek megalkotására, amit már több előző írásomban is kifejtettem. Ez az igény több éve napirenden van és mégsem történt eddig semmi. Ez a hiányosság a kamara és a szakértői kar részéről semmivel nem magyarázható és több mint felelőtlenség. És nem elsősorban a szakértőknek lenne csak szükséges a módszertani levél, hanem a kirendelőnek nyújtana tömör, egzakt formában (néhány oldalon) alapvető tájékoztatást abban a tekintetben, hogy szakmai szempontból mikor

³⁰ 2005. XLVII. évi szaktörvény 30/D. §

³¹ Bányai István: Mitől „rossz” egy szakvélemény? (Mérnök Újság 2008. 12. sz. 28-31. o.)

aggálytalan egy szakértői vélemény. Ennek hiányában ki-ki a saját belátása szerint dönti el, hogy mikor fogadható el szakmai szempontból például az ítélet alapjának egy szakvélemény.

2009.10. 01. időponttól törvény kötelezi a kamarát a korábbi szakértői módszertani levelek felülvizsgálatára és - azokon a szakterületeken, melyeken a törvény nem zárja ki - annak megalkotására. Teljes mértékben érthetetlen, hogy azon a szakterületen, ahol különböző hatósági kirendelések folytán évente több ezer ingatlan-értébecslési szakvélemény elkészítésére jelentkezik igény, és az egyik legkritikusabb pontja a kisajátítási eljárásoknak is, ott egységes ingatlanértékelői szakmai szempontok, alapvető irányelvek mindeddig nem kerültek kidolgozásra. Az ingatlan szakterület szakmai színvonalát mi sem jellemzi jobban, mint az a semmivel nem cáfolható tény, hogy a szakmagyakorlás egységes alapelveit, egységes szempontrendszerét, módszertani megalapozottságát és a szakvéleménnyel kapcsolatos alapvető elvárásokat nem a szakma, hanem kollégiumi állásfoglalásokban,³² illetve bírósági határozatokban a bírák voltak kénytelenek megfogalmazni.³³

Az ombudsmani jelentés többek között megállapítja, hogy „a szakértő szakmai szempontból a jelen rendszerben gyakorlatilag ellenőrizhetetlen” Többek között ez is rámutat arra, hogy a szakértők szakmai kontrolljának megteremtése megkerülhetetlen, mert demokratikus jogállamban egyetlen szakmai tevékenység sem maradhat ellenőrzés nélkül. Álláspontom szerint talán érdemes lenne az előzőekben idézett törvényi rendelkezésnek érvényt szerezni, mely szerint *„a hatósági ellenőrzés keretében az igazságügyi szakértő és a társaság tevékenységét az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóság bármikor megvizsgálhatja és ennek során bekérheti a szakértői tevékenységről vezetett nyilvántartást.”*

Javaslom, hogy minden igazságügyi szakértőnek legyen kötelező egy erre kialakított internetes felületre a szakértői tevékenységről vezetett nyilvántartását évenként feltölteni. Így lehetőség lenne a több szempontú ellenőrzésre – kiemelten a határidők betartásának ellenőrzésére – és a statisztika alapján világos kép jelenne meg arról is, hogy egy-egy szakterületen évenként milyen mennyiségű szakvélemény készül.

Talán lehet bízni abban, hogy a fentebb vázolt problémák körében is változás fog bekövetkezni, azaz az eddiginél fokozottabban előtérbe kerül a szakértői működés és a szaktudás kontrollja, illetve a szakértelem és a magas szintű szaktudás, melynek igénybevételével minél előbb megalkotásra kerülhetnek a módszertani levelek. „Az igazságügyi szakértői tevékenység átfogó, komplex szemléletmódú vizsgálata és annak megújítása szükséges, többek között abból a célból, hogy a bírósági eljárások időszerű befejezése biztosítható legyen.”³⁴

Csirmaz László
igazságügyi szakértő

³² Például 16/2010. (XI.8.) Közigazgatási Kollégium vélemény a kisajátítási kártalanítás összegének megállapításával és a kisajátítási perekkel kapcsolatos egyes kérdésekről. Továbbá KK. 30. Ingatlan kisajátítása esetén a megszűnt haszonélvezeti jog értékének megállapításánál figyelembe veendő körülmények

³³ Például BH 2005/147. A szakértői bizonyításra hosszú évek óta egységesen érvényesülő bírói gyakorlat szerint a szakvéleménnyel szemben támasztott alapvető követelmény, hogy azt a bíróság ne csak a végkövetkeztetésében ismerje, hanem alapjaiban és részletes indokaiban is. Emiatt a szakértőtől meg kell követelni mindazoknak az összehasonlító adatoknak és tényeknek az ismertetését, amelyek közrehatottak a szakértői vélemény kialakításánál és amelyeknél fogva a szakértői vélemény helyessége ellenőrizhető.

³⁴ AJB-7766/2013. számú ombudsmani jelentés 16. oldal